Proceedings of the Theriological School. **10** (2010): 135–136
Праці Теріологічної Школи. **10** (2010): 135–136
http://doi.org/10.15407/ptt2010.10.135

УДК 599 (477)

НОВІ ЗУСТРІЧІ КУТОРИ МАЛОЇ, *NEOMYS ANOMALUS* CABRERA (INSECTIVORA, SORICIDAE), У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Ігор Мерзлікін, Ганна Шевердюкова

Сумський державний педагогічний університет (м. Суми, Україна)

Адреса для зв'язку: І. Мерзлікін; Факультет природничих наук, Сумський державний педагогічний університет, вул. Роменська 87, Суми, 40002, Україна; E-mail: mirdaodzi@gmail.com

New records of the Mediterranean water shrew, *Neomys anomalus* Cabrera (Insectivora, Soricidae), in the Sumy oblast. — Merzlikin I., Sheverdyukova A. — A new habitat of Mediterranean water shrew is found out near Tokari village in the Sumy region, which is located 3 km to noth-east of Sumy. Here on the bankof a small stream 2 Mediterranean water shrews were observed 20.01.2008. One Mediterranean water shrew was noticed again on the same placee 25.01.2009 and 19.12.2009. The length of the stream is 15 meters. It is lost in the boggy alder thickets. This place is 22 km far from the nearest known one, where Mediterranean water shrews were found**.**

Key words: *Neomys anomalus,* rare species, shrews, Sumy province, North-Eastern Ukraine.

Вступ

Кутора мала (*Neomys anomalus* Cabrera) — рідкісний мало вивчений вид ссавців фауни України, занесений до «Червоної книги України» (Мишта, 2009).

Знахідки кутори малої на лівобережжі Дніпра дуже не чисельні. У Сумській області відомі поодинокі зустрічі представників цього виду: в різні роки в притерасному заболоченому вільшанику і на березі стариці у Ворожбянському гідрологічному заказнику місцевого значення (околиці с. Петренкове Сумського і Лебединського р-нів) (Мерзликин, 1999; Мішта, 2008); у вологому вільшняку в заплаві р. Улічка Деснянсько-Старогутського природного національного парку (Мишта, 2003; Гаврись та ін., 2007), у заболоченому вільшняку урочища «Острів» Андріяшівсько-Гудимовського гідрологічного заказника загальнодержавного значення (Роменський р-н) і в слабо заболоченому широколистяному лісі в заплаві р. Обеста (лівий приток р. Клевень), розташованій на території Шалигинського ландшафтного заказника загальнодержавного значення (Глухівський р-н) (Подопригора, Мерзликин, 2003).

В останні роки нами виявлене нове місце знаходження кутори малої — в околицях с. Токарі Сумського р-ну (близько 3 км пн.-сх. м. Суми). Нижче наводяться нові відомості щодо реєстрації кутори у вищезазначеному місці.

Огляд нових спостережень

20.01.2008 р. об 11:45 під час сильного снігопаду на березі маленького струмка спостерігали двох малих кутор. Цей струмок (його ширина 0,5–1 м, глибина 1–3 см) витікає з криниці і через 15 м губиться в заболоченому вільшняку. Його береги були вкриті снігом до 10 см заввишки. В 5 м від спостерігачів була помічена одна кутора мала, яка розшукувала корм, піднімаючись поступово вгору проти течії. Спочатку за нею спостерігали у польовий бінокль. На дні струмка кутора вишукувала безхребетних і жадібно поїдала їх. Поступово вона наблизилася до спостерігача на відстань 1 м. У 3-х м від спостерігача струмок перебігла ще одна кутора і сховалася під сніговим навісом. За куторою спостерігали близько півгодини, після чого спостереження були припинені.

25.01.2009 р. о 12:25 на тому ж місці знову спостерігалась одна кутора мала. Береги струмка вкривав сніг завтовшки 10–15 см. Температура повітря становила –1° С. На цей раз тваринка живилася близько двох хвилин, після чого зникла під сніговим навісом берега струмка і більше не з'являлася.

19.12.2009 р. там же о 13:06 під час сильного снігопаду і вітру помічена одна кутора мала. Тваринка перетнула струмок і зникла під сніговим навісом на іншому березі. Температура повітря в той день становила –15° С.

Це місце являє собою підніжжя борової тераси, до якої примикає заболочений вільшняк. Місцями тут розташовані покинуті торфорозробки, заповнені водою, котрі сполучені з видовженою старицею у підніжжя цієї тераси і з крупним заплавним озером. Загальні розміри цієї ділянки складають не менше 2 км завдовжки і 0,5 км завширшки. Навіть у найспекотніші місяці ця система стариць і торф'яників ніколи не пересихає. Рослинність представлена вільхою чорною, вербами, дубом, березою, кленом гостролистим. Місцями є куртини очерета, різних осок й інших вищих водних макрофітів.

Висновки

Встановлено нове місце перебування малої кутори в Сумському районі Сумської області. Це місцезнаходження віддалене від найближчого відомого місця відлову цього виду на 22 км.

Якщо враховувати, що в останні роки тут і в прилеглих біотопах виявлено ряд регіонально рідкісних видів тварин (богомол звичайний *Mantis religioza*, коловодник лісовий *Tringa ochropus*, щеврик червоногрудий *Anthus cervinus*, бобер європейський *Castor fiber*) і «червонокнижних» видів тварин (сорокопуд сірий *Lanius excubitor*, видра річкова *Lutra lutra*) і рослин (пальчатокорінник м'ясочервоний *Dactylorhiza incarnata*), то ця ділянка заслуговує на надання їй статусу заказника місцевого значення.

Література

Гаврись Г. Г., Кузьменко Ю. В., Міщта А. В., Коцержинська І. М. Фауна хребетних тварин національного природного парку «Деснянсько-Старогутський»: Колективна монографія / За заг. ред. Г. Г. Гаврися. — Суми: Козацький вал, 2007. — 127 с.

Мерзликин И. Р. Малая кутора *Neomys anomalus* Cabrera (Insectivora, Soricidae) на северо-востоке Украины // Вестник зоологи. — 1999. — Том 33, № 1–2. — С. 100.

Мишта В. М. Землеройки (Soricidae, Mammalia) Деснянско-Старогутского национального природного парка // Роль природно-заповідних територій у підтриманні біорізноманіття (Матеріали конференції, присвяченої 80-річчю Канівського природного заповідника, м. Канів, 9–11 вересня 2003 р.). — Канів, 2003. — С. 250–252.

Міщта А. В. Нові знахідки рідкісних видів землерийок (Insectivora, Mammalia) на території України // Знахідки тварин Червоної книги України / За ред. Г. В. Фесенка. — Київ: Інститут зоол. НАН України, 2008. — С. 212–218.

Міщта А. В. Кутора мала *Neomys anomalus* (Cabrera, 1907) // Червона книга України. Тваринний світ / За ред. І. Акімова. — Київ: Глобалконсалтінг, 2009. — С. 489.

Подопригора Р. И., Мерзликин И. Р. Давние находки малой куторы *Neomys anomalus* Cabrera (Insectivora, Soricidae) в Сумской области // Проблеми збереження ландшафтного, ценотичного та видового різноманіття басейну Дніпра. Зб. наук. праць. До 75-річчя заповідника «Михайлівська цілина». — Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренко, 2003. — С. 155.